

Jerko Barišić

VLADIMIR SOLOVJEV I HRVATI

Jedna od duhovnih odlika Vladimira Solovjeva svakako je ljubav. Čista, altruistička ljubav. No ona se nije zatvarala samo u granice njegove obitelji. Širila se dalje i obuhvaćala je cijelu njegovu domovinu. Još i više! Širokom slavenskom dušom Solovjev je ljubio sve Slavene, a među njima osobito Poljake i Hrvate. Zašto? U njima je sigurno vidio velike narodne vrline. I ne samo to! Glavni razlog te posebne ljubavi bio je ekumenizam — velika Solovjevova želja za sjedinjenjem svih Slavena u jednoj Katoličkoj crkvi. A u Hrvatima i Poljacima vidio je pogodan most, preko kojeg se nadao ostvarenju svoga glavnog životnog cilja. Hrvati i Poljaci su katolici, a nalaze se odmah susjedno s ostalim pravoslavnim Slavenima. Skloni su sjedinjenju. Rade na njemu. To dokazuje njihova sadašnjost i prošlost. To je, dakle, bio glavni razlog Solovjevove velike ljubavi prema Hrvatima.

Veze Solovjeva s Hrvatskom i s Hrvatima

Solovjev je zarana spoznao da su Hrvati ekumenski narod. Studijem, pa i uz pomoć oca povjesničara, vidio je njihovu ekumensku prošlost. Osobno je upoznao njihovu ekumensku sadašnjost, dok je za budućnost predviđao njihovo historijsko poslanje. Rad na sjedinjenju istočne i zapadne Crkve dovest će Solovjeva u Hrvatsku. Tu će steći brojna poznanstva i prijatelje. Dulje vrijeme boravit će u Đakovu i Zagrebu. U Hrvatskoj će tiskati svoja djela i surađivati u ovdašnjem tisku. Hrvatski narod pružit će Solovjevu utočište u najodlučnijim i

Ovaj članak dra don Jerka Barišića izlazi posmrtno, jer je autor u svojoj 54. godini dne 17. rujna 1980. preminuo.

najtežim danima njegova života. Solovjev će se u tom pogledu toliko povezati s Hrvatskom i Hrvatima da će suvremeni teolog Rupp jedno razdoblje njegova ekumenskog djelovanja nazvati hrvatsko-pariškim (1884—1891.).¹

Prvi Solovjevov kontakt s Hrvatima bio je njegov susret s kanonikom Franjom Račkim, teologom, povjesničarom, slavistom i političarom. Naime, Rački je u svojstvu predsjednika Jugoslavenske akademije u Zagrebu godine 1884. službeno, iz znanstvenih razloga, putovao po Rusiji. Tom prigodom upoznao se s mladim Solovjevom. Rački je Solovjeva upozorio na velikog hrvatskog ekumenista — đakovačkog biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Ujedno ga je pozvao da u Đakovu pohodi biskupa. Strossmayer će i sam 1885. ponoviti Solovjevu poziv.

Solovjev doista dolazi u Hrvatsku u srpnju 1886. i ostat će ovdje do rujna iste godine. U Zagrebu je gost Račkoga, a u Đakovu Strossmayera. Krećući se u katoličkim krugovima, u Zagrebu se susreće s tvrdnjama da se Pravoslavna crkva ne smatra heretičkom, kod Strossmayera pak nalazi potvrdu vlastitoj ideji o posebnoj misiji Rusije pri ostvarenju ujedinjenja Crkava i savršenoj teokraciji. U Zagrebu je na poticaj Strossmayera napisao promemoriju (nacrt) o crkvenom sjedinjenju, koju je biskup imao predložiti papi.

U zagrebačkom *Katoličkom listu* od godine 1886. Solovjev je na str. 321. tiskao članak *Je li istočna Crkva pravoslavna?* U vezi s tim člankom nastala je u istom časopisu 1886/87. mala prepirka između Solovjeva i njegova pristaše dra Frankija s jedne strane te o. Ivana Markovića s druge strane: Marković, *Na obranu*, str. 354.; Solovjev, *Kratak odgovor*, str. 401.; Franki, *O pravoslavlju pravoslavne Crkve*, str. 408.; Marković je nastavio polemiku u uvodu svoje knjige *Cezarizam i bizantinstvo*, 1891.³

Zbog cenzure u Rusiji Solovjev je više puta morao svoja djela tiskati u Hrvatskoj ili u Francuskoj. Tako je prigodom svog boravka u Zagrebu pripremio i dao u tiskaru rukopis knjige *Povijest i budućnost teokracije*. Djelo je zamišljeno u tri sveska. No izaći će samo prvi 1887. na ruskom jeziku. To je izvela Dionička tiskara u Zagrebu, ali uz mnogo pogrešaka jer korektori nisu znali ruski. Mada su bila izostavljena neka mjesta, cenzura u Rusiji ipak nije dozvolila knjigu. Zbog toga je Solovjev odustao od izdavanja ostalih dvaju svezaka.

Drugi posjet Solovjeva Hrvatskoj bio je u godini 1888. Vraćajući se iz Francuske, u studenome je neko vrijeme proboravio kod Račkoga u Zagrebu, a o Božiću je bio kod Strossmayera u Đakovu. Odatle se početkom 1889. vratio u Rusiju.

Godine 1889. izlazi u Parizu na francuskom glasovita Solovjeva knjiga *Rusija i Opća Crkva*. I ovo je djelo Solovjev prvotno kanio tiskati u Zagrebu na ruskom jeziku. Sam piše pri kraju dugačkog uvoda: »Ovo

¹ JEAN RUPP, *Message ecclésiast de Soloviev*, Lethielleux, Paris, Vic avec Dicu, Bruxelles 1974., str. 434-453.

² *Katolički list*, br. 41, 14. X. 1886. Zagreb, str. 321.

³ MICHEL D'HERBIGNY, *Vladimir Soloviev*, Zagreb 1919., str. 68-69.

je djelo izvadak iz opširnijeg djela pisanog ruskim jezikom, na kojem radim već sedam godina i koje nije moglo izaći u mojoj zemlji; prvi je svezak, izdan u Zagrebu (u Hrvatskoj) god. 1887., ruska cenzura zabranila. U tim prilikama činilo mi se praktičnijim da svoj rad skratim i da ga upravim na širu publiku. Čvrsto se nadam da ću vidjeti dan kad će moja domovina posjedovati dobro, koje joj je najnužnije — vjersku slobodu. Međutim, mislio sam da mi nije slobodno šutjeti i u toj sam francuskoj publikaciji gledao najjače sredstvo, da svijet čuje istinu.«⁴

Solovjev je dobro poznao kulturne i političke prilike Hrvata. Na ruski je preveo nekoliko stihova najvećeg hrvatskog pjesnika 19. stoljeća Petra Preradovića (Moja lađa).⁵ Kritizirao je megalomanske ideje i uopće nastranosti nekih hrvatskih političara,⁶ no što je osuđivao i stavove nekih pravoslavnih susjeda vis-à-vis katoličkih Hrvata.⁷

Što se tiče osoba Hrvata, Solovjev će najbolje biti povezan s Račkim i Strossmayerom. Prijateljstvo i ljubav s njima nisu nikada ohladnjeli. Vidjeli smo kako se Solovjev u Rusiji upoznao s Račkim. Kad je pak bio u Hrvatskoj, Solovjev je obvezatno bio gost Račkoga. Oni su se i dopisivali. Tako, kad je cenzura po drugi put i to definitivno zabranila u Rusiji *Povijest i budućnost teokracije*, Solovjev piše Račkome da »se nalazi u mukama i bolesti«, ali ga bodri spomen na energiju zagrebačkog prijatelja.⁸ Slično mu se jada i za knjigu *Rusija i Opća Crkva*. Naime, pred Božić 1889. piše Račkome: »S dvije strane ne odobrava se moja knjiga: liberali joj predbacuju njezin klerikalizam, a klerikalci njezin liberalizam. Oci isusovci puštaju me da padnem i htjeli bi šutjeti nada mnom. To je dakle za mene bila velika utjeha negoli čuti pohvalu koju mi je pismeno dao biskup (Strossmayer).«⁹ Solovjev je Račkome poslije smrti posvetio nekrolog, inače rijetka čast, koju je učinio samo nekolicini pisaca.¹⁰

Još prisnije prijateljstvo sklopio je Solovjev sa Strossmayerom. Ovaj mu postaje veliki prijatelj i istinski crkveni savjetnik. Vidjeli smo kako je Rački 1884. upozorio Solovjeva na Strossmayera te ga pozvao da ga pohodi. Strossmayer je i sam 1885. pozvao Solovjeva k sebi. Za svog prvog posjeta Hrvatskoj 1886. Solovjev je poslije Račkog bio gost i Strossmayera. Kod njega je ostao dva mjeseca. Plod njihovih dugih razgovora bilo je glasovito pismo — memorandum. Za svog drugog boravka u Hrvatskoj Solovjev će opet posjetiti i Račkoga i Strossmayera. Ovaj je biskup više puta osobno preporučio ideje Solovjeva papi Lavu XIII. Solovjev i Strossmayer često su se dopisivali.

Godine 1885. Solovjev piše Strossmayeru »U Moskvi na dan Bezgrešnog začeća Blažene Djevice«. Tu moli za sastanak sa Strossmayerom

⁴ VLADIMIR SOLOVJEV, *Rusija i Opća Crkva*, Kaptol Vrhbosanski, Sarajevo 1922., str. 43.

⁵ T. XII. p. 100; Kod JEAN RUPP, navedeno djelo, str. 71.

⁶ T. IV. p. 270; Kod JEAN RUPP, navedeno djelo, str. 422-423.

⁷ VLADIMIR SOLOVJEV, navedeno djelo, str. 96.

⁸ Pisma Vladimira Solovjeva. I. sv., str. 179.

⁹ L. T. I., p. 179.

¹⁰ JEAN RUPP, navedeno djelo, str. 71.

u Hrvatskoj bilo u Zagrebu ili u Đakovu. U pismu stoji: »Moje se srce veseli što će imati takva vođu kao što ste Vi.«¹¹ Na blagdan sv. Petra i Pavla 29. VI. 1886. Solovjev piše Strossmayeru iz Beča: »Napokon sam mogao prijeći u Austriju, napokon ću vas moći vidjeti.«¹² U jednom pismu reći će Solovjev: »U cijeloj Crkvi nema biskupa kao što je Strossmayer«¹³ U drugom će npr. iznijeti želju da Strossmayer dođe u Rusiju »da nam dadete jedinstvenu priliku okajati naše grijehe prema Vašem predšasniku Križaniću.«¹⁴ Na Božić 1896. Solovjev jako bolestan u Carskom Selu šalje brzozjav Strossmayeru kako je to običavao činiti na blagdane: »Čestitke, želje, molitve. Srdačan pozdrav, poslovi, bolest, nada u Boga — Vladimir Solovjev.« Biskup mu jednako odgovara brzozjavom: »Hvala za čestitku. Vaš dragocjeni život za Crkvu i narod. Živjeli, mi se molimo svi za vas. Ja vas blagoslivljam svim svojim srcem i želim da vam se zdravlje naskoro sasvim povрати. — Strossmayer biskup.«¹⁵

Ali svakako kudikamo najvažnije i najpoznatije u korespondenciji Solovjev — Strossmayer jest glasovito psimo — memorandum poznato kao *Pismo Solovjeva Strossmayeru*. Naime Solovjev iz Zagreba 9/21. rujna 18886. piše Strossmayeru pismo puno ljubavi, poštovanja i zahvalnosti. U njemu opominje biskupa da pazi na zdravlje, izražava mu duboku želju svog srca da se opet sastane u Đakovu, Petrogradu ili u Moskvi s »dostojnim nasljednikom Križanićevim«, te konačno moli biskupa za blagoslov.¹⁶ Tome pismu bila je priključena »mala spomenica« — glasovito *Pismo Solovjeva Strossmayeru*.¹⁷ Prema bilješcima tadašnjeg Strossmayerova tajnika Milka Cepelića ta je spomenica tiskana samo u 10 primjeraka (jedan primjerak poslan je papi Lavu XIII., drugi državnom tajniku kardinalu Rampolli, treći nunciju Sv. Stolice u Beču Monsinjoru — kasnije kardinalu — Vanutelliju, tri su ostavljena na raspolaganje Strossmayeru, a četiri poslana Solovjevu). Pismo je originalno sastavljeno na francuskom jeziku, a obuhvaća 14 stranica u četvrtini. O njegovu sadržaju bit će govora kasnije.

Prijateljstvo, poštovanje i ljubav između Solovjeva i Strossmayera bilo je opće poznato. Charles Loiseau će napisati u *Correspondentu* 1905.: »Općenje tih dvaju duhova (Strossmayera i Solovjeva), koji si nisu trebali zavidjeti ni učenosti ni umnu snagu, imalo je u sebi nešto plemenito, bratsko i ganutljivo, te su oni, koji su to vidjeli, zadržali nezaboravan utisak.«¹⁸ Njihove prisne veze spomenut će i Fernand Portal u svom glasovitom referatu *Le role de l'amitié dans l'union des Eglises*.¹⁹

¹¹ Pisma, sv. I., str. 180; Kod MICHEL D'HERBIGNY, navedeno djelo, str. 144-145.

¹² Pisma, sv. I., str. 181; Kod MICHEL D'HERBIGNY, navedeno djelo, str. 145.

¹³ L. T. I., p. 167.

¹⁴ L. T. I., p. 182. Kod JEAN RUPP, navedeno djelo, str. 445.

¹⁵ Solovjevova prepiska, izd. Radlov, sv. I., str. 193; Kod MICHEL D'HERBIGNY, navedeno djelo, str. 204-205.

¹⁶ Pisma, sv. I., str. 102

¹⁷ Lettres, T. I., pp. 183-190. — JEAN RUPP, navedeno djelo, str. 434-439. — VLADIMIR SERGEJEVIĆ SOLOV'EV, II *problema dell'ecumenismo*, Jaca Book, Milano 1973, str. 151-156.

¹⁸ *Correspondent*, 25. travnja 1905., sv. 219., str. 265.

¹⁹ FERNAND PORTAL, u *Unité Chrétienne*, n. 42., mai 1976, str. 13., Lyon.

Uz Strossmayera Solovjev je silno cijenio još jednog Hrvata, premda mu nije bio suvremenik, što će doći osobito do izražaja u članku njemu posvećenu. To je bio Juraj Križanić. U djelu *Rusija i Opća Crkva* spomenut će obojicu. »Besmrtni duše blaženog apostola, nevidljivi pomagaču Gospodinov u upravi njegove vidljive Crkve, ti znaš, da je njoj potrebno zemaljsko tijelo, da se očituje. Dva si joj puta već dao socijalno tijelo: najprije u svijetu grčko-rimskom, a onda u svijetu romano-germanskom — ti si joj podložio carstvo Konstantina i Karla Velikoga. Iza tih dvaju utjelovljenja, ona čeka na svoje treće i zadnje utjelovljenje. Čitav jedan svijet pun snage i želje, ali bez jasne svijesti o svojem određenju, kuca na vrata opće povijesti. Koja je vaša riječ, narodi riječi? Vaše mnoštvo to još ne zna, no snažni glasovi, koji su izašli iz vaše sredine, već su to objavili. Pred dva je vijeka to jedan hrvatski svećenik proročki navijestio, a u naše je vrijeme to jedan biskup istog naroda često puta divnom rječitošću objavio. K onome, što su rekli predstavnici zapadnih Slavena, veliki Križanić i veliki Strossmayer, treba da istočni Slaveni dodadu samo jednostavni a m e n. Ja upravo rekoh taj a m e n — ime stotinu milijuna ruskih kršćana s čvrstim i potpunim uvjerenjem, da me se oni neće odreći. Vaša riječ, o narodi riječi, jest slobodna i opća teokracija, prava solidarnost svih naroda i svih staleža, kršćanstvo izvršivano u javnom životu i kristijanizirana politika; to je sloboda za sve ugnjetavane, zaštita za sve slabe — to je socijalna pravednost i dobar mir kršćanski. Otvori im, dakle, ključaru Kristov, i neka vrata historije budu za njih i za sav svijet vrata Kraljevstva Božjega.«²⁰ O rusko-hrvatskom tropletu Solovjev — Križanić — Strossmayer zgodno kaže Kolarić: »Dva stoljeća poslije Jurja Križanića zastupat će u vezi s crkvenim jedinstvom sličnu tezu veliki ruski filozof Vladimir Solovjev (1853-1900), koji je u Hrvatskoj našao više razumijevanja i gostoljubivosti nego zlosretni J. Križanić u Rusiji. Zahvaljujući svesrdnoj potpori velikoga hrvatskog biskupa mecene Josipa Jurja Strossmayera (1815-1905), Solovjev je u Hrvatskoj mogao nastaviti rad koji je Križaniću u Rusiji bio onemogućen.«²¹ Zbog važnosti Solovjevova članka o Križaniću i pisma Strossmayeru ta dva spisa posebno ćemo promotriti.

Članak o Križaniću

Solovjev je 1884. objavio članak o glasovitom hrvatskom ekumenistu Jurju Križaniću pod naslovom *Pogledi prvog slavofila na crkveni raskol*.²² Članak ima veliko značenje za povijest ekumenizma. Zato ćemo iz njega navesti neka mjesta.

»Onaj koji se, izgleda, može po točnoj pravednosti nazvati prvim i najčišćim od slavofila zove se Juraj Križanić. Živio je u XVII. stoljeću.

²⁰ VLADIMIR SOLOVJEV, *Rusija i Opća Crkva*, str. 47-48.

²¹ JURAJ KOLARIĆ, *Hrvati i jedinstvo kršćana*, Danica, Zagreb 1974., str. 77.

²² T. IV., pp. 189-192. — Kod JEAN RUPP, navedeno djelo, str. 445-448.

On je izuzetno važan kao kršćanski mislilac, slavenski rodoljub, političar i filolog. Poriječlom Hrvat, došao je u Rusiju za svojih mlađih godina, raspalio se ljubavlju za naš narod. Njegov je bio san ujediniti sve Slavene pod žezlom ruskog cara. Ali, pošto je bio duboki kršćanin, Križanić nije dijelio svoj politički ideal od temeljnih načela vjere i morala. Pokazao se prije svega neustrašivim tužiteljem javnih grijeha od kojih je trpjela Rusija. Ove optužbe nisu postigle željenog učinka i Križanić je sam morao zbog toga teško trpjeti. U 1660. bio je prognan u Sibir, i to samo poslije lišenja slobode, što se je produžilo za dvadeset godina, kad je bio pušten iz zatvora, pošto se vidjelo da su mu se iscrple snage. Umro je pred Bečom (1683) u slavenskoj vojsci Jana Sobjeskoga. Plod njegovog boravka u Rusiji i njegove ljubavi, tako obilno pokazane, za ovu zemlju jest njegovo djelo koje obuhvaća više spisa nedavno otkrivenih i izdanih od O.M. Vodianskog i P.A. Bezsonova. Jedan od tih radova, *Pokušaj ruske gramatike*, zaslužio je sa strane njegova izdavača (neprežaljani Vodianski) svom autoru titulu oca komparativne filologije. Za jednu drugu knjigu o upravljanju Država, *Razgovori o vlasti*,²³ on je nazvan pretečom Petra Velikoga (sic, *Rječnik ruskih pisaca*, izdan pod upravom O. Millera).« Solovjev sada navodi i druga ondašnja djela, koja pišu o Križaniću.

Citirajmo još neka mjesta iz tog članka, koja su veoma značajna za Križanićev ekumenizam. »Prigodom nekih sudova nedavno iznesenih u Rusiji o pitanju sjedinjenja Crkava, činilo mi se zanimljivim sjetiti se onoga što je o tom predmetu mislio i pisao prvi po vremenu, a možda također, i po dostojanstvu, od slavofila, posmrtni suradnik 'Ruskaje Besjede', kojemu se ne može prigovoriti ni apstraktnost njegova duha niti nedostatak nacionalnog osjećaja. Na koncu svoje knjige o 'Providnosti' napisane u formi dijaloga, Križanić kaže, između ostalog, o shizmi između Crkve Istoka i one Zapada: 'Valerije, ti u tom pogledu moraš znati jednu stvar dostojnu najveće pažnje, premda ona ne čini dio našega plana, a ta je da raskol Crkava jest, od svih nedjela, najstrašniji i najgrozniji i da on sadrži u samome sebi zloću svih ostalih grijeha.

—Jer, na prvome mjestu, shizma je grijeh duha, učinjen na nebu po Sotoni.

— Na drugome mjestu, to je grijeh kolektivni ili nacionalni, preobražen u pobožnost. Nema dakle nikoga tko bi mu mogao biti ispravljajč (nullus corrector), nitko tko bi imao, po dužnosti službe, obvezu da mu se suprotstavi, kako se suci i funkcioneri protive spoznatim zločinima privatnih osoba.

— Na trećem mjestu, shizma je grijeh kojeg se zaštitnici ne optužuju jer se ne prepoznaju kao takvi, nego kao čin pobožnosti.

— Četvrto, on proizlazi iz promišljene zlobe, ne iz putenosti ni od tijela, ni od srdžbe, ni od ambicije, nadmetanja i mržnje. On izlučuje klevetu, smišljenu protiv vrhovnih svećenika Crkve.

²³ To je *Politika ili razgovori ob vladateljstvu*.

— Peto, to je najviši grijeh jer se direktno protivi beskrajnosti najviše kreposti: ljubavi. Ljubav je prva, najveća od kreposti, kraljica svih vrлина. Dosljedno shizma koja ruši ljubav i jedinstvo jest najveći od svih grijeha i korijen mnoštva ovih posljednjih.'«

Solovjev nastavlja svoj članak: »I naša Rusija je trpjela i još trpi od ovoga ogromnoga grijeha kojega ona nije svjesna. Usprkos golemosti ove nesrčee, Križanić je uvjeren da ona može biti lako odbačena bez smutnje u Carstvu i bez razdraženja puka. Od toga će rezultirati veliko umirenje srdžbe Božje i velika nada odvratanja kazna i božanskih bičeva koji nas biju bez prestanka.« Kako?

»Križanić je svoju nadu stavljao u auktoritet Cara i mišljenje ruske Sinode. Ali prije toga moralo se ruskom narodu reći ono što je trebalo učiniti i gdje je bila istina. Ali, na žalost, Križanićevi napori razbijali su se pred religioznom indiferentnošću onih koji su bili na vrhu države i društva.« Sada će Solovjev opet posuditi misao Križanića: »Ti ljudi smatraju ove (vječne) stvarnosti kao ništa, kao sitnice. Oni se ne pomiču prema njima, nego ostaju kao sjedeći tamo gdje to mogu.« Solovjev u članku nastavlja svoja razmišljanja: »Dva stoljeća poslije Križanića, žrtve svoje revnosti za kuću Božju, naša se situacija malo promijenila. Neki su od naših usvojili njegove ideje o jedinstvu svih Slavena. Ali glavna zapreka tom ujedinjenju jest unutar nas samih, to je naš golemi grijeh, temeljni koji ostaje nesvjesno, koji se krije pod koprenom pobožnosti. To je isti grijeh i ista nezainteresiranost: treba živjeti ovdje dolje! I u isto vrijeme naš narod duboko osjeća nedostatke i grijeh svog života. On očekuje i nada se ispravljačima i vođama. Ali da bi se ispravio i popravio jedan narod od 80 milijuna duša, moraju na djelu biti društvene snage sjedinjene s vrhovnim principom, ispravno usmjerene na jednu zajedničku i prijateljsku akciju. A kako se mogu pokrenuti zajedničke sile, organizacija jedinstva, ako smo indiferentni i neprijatelji istinskom temelju sveg jedinstva, crkvenom jedinstvu?« Na kraju će Solovjev podijeliti mišljenje s Križanićem: »Ali radi našeg grijeha ne padnimo u žalost. Sjetimo se prijekora i jadikovki Križanića. Sjetimo se također i njegove životvorne vjere.«

Komentirajući taj Solovjevov članak o Križaniću, Jean Rupp kaže: »Može se naći da nivo misli glasovitog Hrvata nije u razini visoke Solovjevove spekulacije. Ekumenizam koji se izražava u ovim recima može izgledati jednostran, nedostojan učenih distinkcija i oštroumnih traganja Učitelja (tj. Solovjeva — m. primj.). Ovdje grijeh, tamo istina. To bi značilo u isto vrijeme karikirati oba auktora. Jedan je sin baroknog doba dovedenog do krajnosti. Ali koja dubina u usporedbi između raskola (čiji odgovorni nisu bespomoćno naznačeni) i grijeha anđela! Koji tragični opis ljudske ravnodušnosti pred dramom spasenja! 'Najortodoksniji' ekumenizam ima potrebu ovih udaraca trublje koji bude. Kod drugoga, već se osjeća pomaljanje razočaranja koje će označiti slijedeću periodu. Čovjek koji trpi za Božju stvar uvijek je velik!« Rupp nadalje u svojoj kritici uspoređuje Solovjeva s njegovim ocem, glasovitim povjesničarom, u pitanju shvaćanja Križanića.²⁴ »Vladimir Solovjev

²⁴ Sergej Mihajlović Solovjev napisao je povijest Rusije u 29 svezaka.

bolje je razumio Križanića nego njegov otac Sergej Mihajlović, koji mu je ipak u svojoj *Općoj povijesti Rusije* posvetio jednu veoma ozbiljnu studiju. Povjesničar nije shvatio da jedan katolik može iskreno ljubiti Rusiju. Pogled zaista buržujske uskoće.« Donosimo i značajni zaključak Ruppove kritike Solovjevova članka o Križaniću: »Juraj Hrvat i Vladimir Moskovljanin razumjeli su se, jer su oni prije svega zaista bili kršćani. Dodao bih: slavenski kršćani. Katolici i pravoslavci ne opterećeni kompleksima jesu braća, neizrecivo. Dvojni fenomen Križanić — Solovjev jest snažni dokaz ovog srodstva koje postoji među svim Slavenima, katolicima ili ne, i ogromni bratski ocean Rusije. Ponavljam: kada ne dođu kompleksi da uguše glas krvi i srca.«²⁵

Solovjev je u Križaniću našao sebe. Vezale su ih identične ideje, mišljenja, jednaka metoda rada, konačno i ista životna sudbina obojice. Solovjev je Križanića duboko shvaćao, studirao, oponašao, a onda, logično, i ljubio. No Solovjev je ljubio i hrvatski narod, iz kojeg je Križanić nikao, jer je u njemu našao one iste odlike i vrline koje je nosio i njegov veliki sin.

Pismo Strossmayeru

Važnije od članka o Križaniću jest glasovito Solovjevo pismo đakovačkom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru. Pismo nas upućuje u ekumenske poglede svoga potpisnika. »Ono je od tolike važnosti, ono tako savršeno izražava gledište velikog pravoslavca na jedinstvo konfesija odijeljenih 1054., ono je htjelo biti rasprava-program . . .«²⁶ Pogledat ćemo najvažnija mjesta.

Pismo počinje pohvalom Strossmayeru i hrvatskom narodu, Lavu XIII. i papinstvu. »Monsinjore, — Providnost, volja Vrhovnog Svećenika i Vaše vlastite zasluge učinile su od Vas istinskog posrednika između Svete Stolice, koja, po božanskom pravu, posjeduje ključeve budućih sudbina svijeta, i slavenske rase, koja je, prema svim vjerojatnostima, pozvana da ostvari te sudbine. Nezadovoljni da ste silno doprinijeli čudesnom uskrsnuću Vašeg slavnog hrvatskog naroda, nezadovoljni da za nj ostajete kao živi palladium njegove nezavisnosti, Vi ste uzeli k srcu visoke interese drugih slavenskih naroda, od kojih se većina, s Rusijom na čelu, drži u žalosnom udaljenju od velikog katoličkog jedinstva; Vaše plemenito srce otvorilo se je Istoku uvijek bremenitom budućnošću, a Vaša sjajna inteligencija uvidjela je da se glavna zapreka ostvarenju ove budućnosti sastoji u tisućgodišnjem nespornazumu koji nastavlja izolirati i lišavati međusobne potpore dvije velike polovine kršćanskog svijeta. Otada ste Vi, oslonjeni na neoborivu Stijenu Crkve, potpomognuti i poticani blagonaklonom mudrošću velikog rimskog Prvosvećenika (kojega je jedno staro proroštvo, označilo u nizu Papa mističnim nadimkom »Lumen in coelo«)²⁷ (sic.), upotrijebili Vaš genij i Vašu divnu rječitost na službu božanskoj stvari Ujedinjenja Crkava.«

²⁵ JEAN RUPP, navodeno djelo, str. 448.

²⁶ JEAN RUPP, navodeno djelo, str. 434.

²⁷ Tzv. Malahijino proročanstvo primijenjeno na Lava XIII. (1878-1903).

Solovjev najprije navodi svrhu svoga pisma. »Zahvaljujući Bogu što je tolikoj stvari dao takvog branitelja, dopuštam si, Monsinjore, upraviti Vam nekoliko primjedbi o povoljnim okolnostima za željeno rješenje velikog problema koji Vas zaokuplja, moleći Vas da upotrijebite ovaj mali memorandum kako se Vama bude činilo zgodnim.«

Nakon toga Solovjev ističe pravovjernost istočne Crkve, njezinu identičnu vjeru s Katoličkom crkvom jer službeno priznaje sedam prvih ekumenskih sabora. »Istočna Crkva nije nikada odredila i predstavila vjernicima na vjerovanje kao obaveznu dogmu ikakvu nauku protivnu katoličkoj istini. Dogmatske odluke prvih sedam ekumenskih koncila čine skup doktrinalnih istina apsolutno nesumnjivih i nepromjenjivih, postojano i općenito priznatih po istočnoj Crkvi u svom totalitetu. Sve ono što ide preko jest predmet za raspravljanje i ne može biti smatrano nego kao vlastita nauka ove ili one teološke škole, ovog ili onog pojedinačnog teologa, više ili manje cijenjenog, ali ne posjeduje nezabludivog učiteljstva.« Zatim Solovjev nastavlja: »Akti nekih partikularnih sabora (poslije odijeljenja Crkava) i neki katekizmi, kao onaj Petra Mogile iz Kijeva (sic) ili Filareta iz Moskve uza sve uvaženje koje uživaju, nisu nikada dobili vrhovnu i definitivnu sankciju Pravoslavne crkve koja bi mogla njihova naučavanja pretvoriti u dogmu samo služeći se nezabludivim organom ekumenskog koncila, što je apsolutno nemoguće u njezinoj aktualnoj izolaciji.« Poslije navođenja još nekih konkretnih dokaza za te tvrdnje Solovjev zaključuje: »Tako smo mi sjedinjeni s katolicizmom preko onoga što mi sami priznajemo kao istinu apsolutnu i nepromjenjivu, dok pogreške koje nas razdvajaju od katoličkog jedinstva nisu nego mišljenja lišena ikakvog vrhovnog auktoriteta čak i u očima auktora i pristaša tih mišljenja.«

Solovjev dalje navodi da ne postoji slaganje pravoslavnih teologa u pogledu stava prema Katoličkoj crkvi, a kako samu stvar nije prosudio ekumenski koncil, raskol je doista stvaran, ali nipošto pravan. »Uostalom, ne smije se zaboraviti, i tu je jedna okolnost vrlo teška a za sjedinjenje stvar vrlo povoljna, da u istočnoj Crkvi ne postoji nikakvo unutarnje slaganje, nikakvo jedinstvo pogleda s obzirom na Katoličku crkvu. Kako nije bilo (a, prema našim najboljim teolozima), i ne može biti na Istoku ekumenskog koncila poslije odijeljenja Crkava, proizlazi da uzrok ove podjele nije bio prosuđen po samom kompetentnom auktoritetu koji bismo mi mogli priznati u jednoj takvoj stvari; tako da naša shizma postoji za nas samo *de facto* a nipošto *de jure*. *Adhuc sub iudice ist.*« Ovdje auktor pisma sam stavlja veoma važnu bilješku, u kojoj povijesno dokazuje da se njegova zemlja nije formalno rastavila. Rusija naime nije povukla florentinsku uniju. Zatim Solovjev nastavlja početnu misao: »U ovakvom stanju pitanja, nije se čuditi krajnjoj raznolikosti različitih i protuslovnih mišljenja ispovijedanih od ruskih i grčkih teologa u tome što se tiče katolicizma.« Opet daje značajnu bilješku o sebi, o svojoj vjeri. On se naime proklamira pravoslavcem, ali koji prihvaća »nove dogme« definirane na saborima održanim na zapadu. To je Solovjevov temeljni stav, koji neće nikada promijeniti. »Osobe koje javno izjavljuju da vjeruju da su 'nove' katoličke dogme zakoniti razvoj ortodoksne nauke, mogu ostati u savršenom zajedništvu s istoč-

nom Crkvom. Ja mogu konstatirati tu činjenicu svojim osobnim iskustvom.«

Osim razlike u mišljenjima pojedinih istočnih teologa postoji i veliki kontrast između ruske i grčke Crkve u praksi prema katolicima. »Dok Grci . . . drže apsurdni i svetogrđni običaj ponovno krštavati zapadne kršćane koji hoće ući u njihovu zajednicu (ne praveći nikakve razlike između katolika i protestanata) u Rusiji, naprotiv, ne samo da je krštenje svih zapadnih kršćana priznato kao valjano, nego još, u onom što se tiče Katoličke crkve, kod nas se priznaje valjanost drugih sakramenata podijeljivanih od nje, a posebno sakramenta reda, dosljedno čemu su katolički biskupi i svećenici primljeni kod nas u isti crkveni rang . . . Sve nas to ovlašćuje zaključiti da ruska Crkva priznaje ne samo efikasnost milosti u zapadnoj Crkvi, nego također odsutnost svake dogmatske pogreške ili svake hereze u katoličkom naučavanju.« Solovjev smatra da ove kontradikcije nužno predstavljaju »nutarnji *stimulus* koji će nas morati goniti da otvoreno postavimo pitanje te da ga nastojimo riješiti . . . A kako je sigurno da kod nas ima više neznanja negoli zle volje, bit će dovoljno rasvijetliti problem čistim svijetlom istine i znanosti kad je već riješen u principu.«

Solovjev govori i o praktičnom rješenju pitanja sjedinjenja. On kaže da je aktualno stanje Katoličke crkve determinirao do nekog stupnja od žalosnog fakta istočne shizme, koja je vjekovima ograničavala katoličku akciju na sam latinski patrijarhat. *Sed pereunte causa tollitur effectus.* »Jednom opet uspostavljeno drevno jedinstvo, Katolička crkva, ostajući uvijek rimska zbog središta jedinstva, neće više biti u svojem totalitetu latinska ili zapadna, kao što je ona sada po uniformnosti svoje organizacije i svoje administracije (uza svu snošljivost različitih obreda koja ne zauzima nego sasvim drugotno mjesto). Romana, to je ime središta koje opstoji nepromjenjivo i jednako za sav opseg; Latina, to ne označuje nego jednu polovicu, jedan veliki isječak kruga, koji ga nikada ne mora apsorbirati čitava. Crkva Rima a ne latinska Crkva jest *Mater et magistra omnium ecclesiarum*, rimski biskup a ne patrijarh Zapada nezabludivo govori *ex tachedra*; a ne smije zaboraviti da je bilo vrijeme kad je rimski biskup govorio grčki.«

Međutim, Solovjev u pismu traži uvjeravanje da će istočna Crkva u slučaju sjedinjenja sačuvati svoj vlastiti obred, svoju autonomiju organizacije i administracije. »Kod nas ima ljudi koji bi htjeli jedinstvo, ali se boje da budu latinizirani. Treba im dakle dati uvjerenje da, ako istočna Crkva opet dođe u katoličko jedinstvo, ako ona prizna Svetoj Stolici moć koju je htio i ustanovio Naš Gospodin u osobi svetog Petra za čuvanje jedinstva, solidarnosti i zakonitog napredovanja cijeloga kršćanstva, da će ona sačuvati ne samo svoj obred (što ide bez govora) nego također i cijelu autonomiju organizacije i administracije koju je Istok posjedovao prije rastave Crkava.«

Sumirajući sve do sada rečeno, vidimo da je po Solovjevu mišljenju »bitna baza sjedinjenja Crkava određena dvjema distinkcijama:

- 1. Razlikovanje između partikularnih teorija naših teologa, koje

moгу biti pogrešne, antikatoličke i heretičke, i vjere istočne Crkve u svom totalitetu, koja ostaje pravovjerna i katolička;

— 2. Razlikovanje između auktoriteta pape kao nasljednika svetog Petra, *pastor et magister infallibilis Ecclesiae universalis*, i njegove administrativne moći kao Patrijarhe Zapada, distinkcija koja garantira autonomiju istočne Crkve, bez koje bi Sjedinjenje, ljudski govoreći, bilo nemoguće.«

Eto, to je sadržaj glasovitog Solovjevovog pisma Strossmayeru. Solovjev je u prvom redu bio ekumenist. A ovo pismo spada među njegove najbolje ekumenske stranice. Nema auktora koji piše o Solovjevu, pogotovo o njemu kao ekumenisti, a da ne spomene i ovo pismo. Ono nipošto nije zastarjelo. Naprotiv, i danas je sačuvalo svoju aktualnost. Zar ono nije i za naše vrijeme, uz neznatne izmjene (pitanje cara), odličan predložak plana za dijalog Istok-Zapad, putokaz za ponovno uspostavljanje jedinstva između pravoslavlja i katolicizma? A to pismo Solovjev je napisao među Hrvatima i upravo ga hrvatskom biskupu Josipu Jurju Strossmayeru. Nije li i to očit dokaz velike cijene koju je Solovjev gajio prema svom prijatelju Strossmayeru, ali i prema cijelom hrvatskom narodu?